

KAPITTEL 2

Anerkjennelsens logikk¹

Einar Duenger Bøhn

Universitetet i Agder

Abstract: In this essay, I provide an intuitive analysis of “recognition” in the sense of the Norwegian “anerkjennelse”, and the german “anerkennen”. I discuss the word (section 1), the concept (section 2), and the phenomenon (section 3) of such recognition, and especially its philosophical, psychological, moral and political importance.

Keywords: recognition, identity, moral

Romantiske partnere trenger anerkjennelse fra hverandre for at forholdet deres skal fungere over tid. Barn trenger anerkjennelse fra sine nærmeste for å utvikle en sunn personlig identitet. Ansatte trenger anerkjennelse fra sine sjefer og kollegaer for å ha et meningsfullt arbeidsforhold. Borgere trenger anerkjennelse fra sine medborgere og staten for at samfunnet skal fungere på en god måte. Anerkjennelse er med andre ord ikke bare litt viktig her og der, men veldig viktig overalt, på alle nivåer.

Men hva er egentlig anerkjennelse? Det er det jeg skal forsøke å svare på i denne artikkelen, i hvert fall begynne å svare på. Jeg forsøker å gi en mer eller mindre intuitiv begrepsanalyse, som jeg oppfatter som hensiktsmessig og praktisk anvendelig. Jeg går verken filosofihistorisk eller

¹ Takk til Trond Bjerkås og Odin Lysaker for kommentarer.

hermeneutisk til verks, noe som vil kreve mer enn jeg har plass til her. Det blir derfor dessverre lite diskusjon av andre og tidligere viktige tenkeres teorier om anerkjennelse, som for eksempel historiske J. G. Fichte (1796/2000) og G. W. F. Hegel (1807/2009), som begrepet anerkjennelse slik vi skal diskutere det ofte sies å begynne med.² Når det er sagt, så er det uunngåelig å ikke komme litt innom Hegel, som kanskje er den viktigste tenkeren omkring anerkjennelse.

For å forstå et fenomen, er det lurt å begynne med ordet, før man graver seg frem til et underliggende begrep og deretter ser på hva slags fenomen det begrepet eventuelt fanger. Jeg begynner derfor med å se på selve ordet 'anerkjennelse' (del 1), før jeg går videre med å se på det underliggende begrepet om anerkjennelse (del 2). Til slutt ser jeg på selve fenomenet anerkjennelse som både ordet og begrepet peker på, og diskuterer litt hvordan og hvorfor det spiller en viktig rolle, både filosofisk, psykologisk og sosialt (del 3).

Ordet

For å forstå et ord, er det lurt å begynne med dets historie. Ifølge De Caprona (2013) stammer ordet 'anerkjenne' fra tysk *anerkennen*, som er satt sammen av prefikset *an* og *erkennen*, som betyr henholdsvis 'på' eller 'til' og 'kjenne igjen' eller 'felle dom'. Ordet *erkennen*, eller norske 'erkjenne', bygger igjen på *er* og *kennen*, som betyr henholdsvis 'ut av' og 'kjenne'. Ordet *kennen* er også beslektet med norske *kunnen*, og *kunnskap*.

Men en ting er hvor et ord opprinnelig kommer fra, en annen ting er hva et ord betyr i dag. Ifølge De Caprona (2013) betyr ordet 'anerkjenne' å erkjenne som riktig, berettiget, gyldig; eller godta akseptere, innrømme, eller respektere, hylle. Det er med andre ord et *normativt* ladet ord. Ifølge Taule (1992) betyr ordet 'anerkjenne' å akte; respektere; påskjønne; rose; godkjenne; godta. Ordet 'erkjenne' betyr videre blant annet å bli klar

² Se også videreutviklinger og diskusjoner av anerkjennelse i for eksempel A. Honneth (1996, 2020) og R. Pippin (2008). Se Mattias Iser (2019) for en innføring og oversikt.

over, innse, bekrefte. Ifølge De Caprona (2013) betyr ordet 'erkjenne' å få mer eller mindre sikker viten om, å innrømme, eller å bekrefte.

Mens det norske ordet 'anerkjenne' og dets tyske stamfar *anerkennen* er mer eller mindre helt like, er det lenger unna til for eksempel en engelsk oversettelse. Det nærmeste engelske ordet for anerkjennelse er *recognition*, som ifølge den offisielle Oxfords etymologiske ordbok (Onions, 1966) kan bety «acknowledgement as true or valid», mens *acknowledgement* i sin tur sies å stamme fra «*admit knowledge of, recognize*», noe som gir en full sirkelforståelse. Men både det tyske, norske og engelske ordet kan allikevel sies å peke i samme retning. Anerkjennelse handler, etter hva vi så langt har sett, om å kjenne igjen, erkjenne eller godta noe som riktig eller gyldig.

Hvis ordet 'anerkjenne' handler om å erkjenne eller kjenne igjen noe som gyldig, så blir spørsmålet hva og hvordan man erkjenner eller gjenkjenner det. Det handler i vår sammenheng ikke om å gjenkjenne noe i form av bare å komme på, eller minne seg selv på igjen noe man allerede visste fra før. Det handler mer om å gjenkjenne noe i form av å kjenne seg igjen i det, og dermed godta og respektere det man kjenner seg igjen i på lik linje med seg selv. Anerkjennelse kan slik sett bare foregå hvis man allerede på forhånd har erkjent det samme i seg selv. Men det kan også være at man bare kan anerkjenne seg selv i den grad man kan kjenne seg igjen i andre. For at du og jeg skal kunne anerkjenne hverandre som likeverdige medmennesker, må vi kunne kjenne igjen fellestrekk i hverandre. Det er det vi mener når vi sier at ordet 'anerkjenne' betyr å erkjenne noe som riktig, berettiget, gyldig. Man erkjenner noe som like riktig, berettiget og gyldig som man kjenner det igjen i seg selv og andre. I den grad jeg har det, har du det også, og omvendt. Ordet 'anerkjennelse' tilhører slik sett, som vi skal se nærmere på nedenfor, både vårt psykologiske og moralske vokabular. Anerkjennelse er til syvende og sist et viktig psykologisk og moralsk begrep som er med på å trekke grenser for hvem vi er og hva vår moralske sfære skal og ikke skal inneholde.

Ordet 'anerkjennelse' kan også brukes i betydningen å oppnå anerkjennelse, i form av at mange vet om og beundrer hvem du er og hva du har oppnådd. Vi er ikke opptatt av denne beslektede bruken i denne artikkelen.

Begrepet

Begrepet *anerkjenne* er det meningsinnholdet vi får et kognitivt grep om når vi bruker ordet 'anerkjenne' riktig og konsekvent. Begrepet *anerkjenne* er også det felles meningsinnholdet som både det norske 'anerkjenne', tyske *anerkennen* og for eksempel det engelske ordet *recognition* (når det blir brukt i dette henseende) peker på. Det er som vi har sett et psykologisk og moralsk meningsinnhold, noe som vil si at det handler om hva og hvem vi er, hvordan vi tenker og utvikler oss, samt hvordan ting bør være, og til syvende og sist om hvordan vi bør oppføre oss.

Begrepet *anerkjennelse* har den formelle logiske strukturen til en *relasjon*, noe som vil si det har formen «x anerkjenner y», men relasjonen har også et videre relasjonelt aspekt i form av at det er ikke slik at x bare anerkjenner y, men x anerkjenner bestemte egenskaper i y, eller i et bestemt henseende. Hvis du sier at du anerkjenner meg, så er det en ufullstendig setning; hvis du derimot sier at du anerkjenner meg som medmenneske, eller som far, så er det en fullstendig setning. Det er med andre ord bestemte egenskaper, roller, eller identiteter du anerkjenner. Strengt tatt har derfor anerkjennelse den formelle logiske strukturen til en såkalt tre-plass relasjon, noe som vil si at det relaterer tre ting: «x anerkjenner y som z».

Merk at selve relasjonen å anerkjenne noe ikke er en symmetrisk relasjon. Det vil si, det er ikke slik at hvis x anerkjenner noe i y, så må y anerkjenne det samme i x. Jeg kan (og bør!) for eksempel anerkjenne mine nyfødte barn som medmennesker, men de nyfødte barna er ikke i stand til å anerkjenne meg som medmenneske tilbake. Jeg kan (og bør!) også anerkjenne aspekter ved dyr, og naturen mer generelt, uten at de er i stand til å anerkjenne aspekter ved meg tilbake. Det kreves slik sett mer av den anerkjennende enn det anerkjente. Den anerkjennende må ha en viss status av å være en psykologisk og moralsk aktør, uten at det anerkjente må ha det samme. Foreldre kan som sagt anerkjenne sitt nyfødte barn, uten at det nyfødte barnet er i stand til å anerkjenne sine foreldre, men barn kan etter hvert også anerkjenne sine demente foreldre, uten at deres demente foreldre lenger er i stand til å anerkjenne sine barn tilbake.

Et videre spørsmål er hva og hvem den anerkjennende kan være, og hva og hvem det anerkjente kan være. Hva eller hvem kan anerkjenne?

Hva eller hvem kan bli anerkjent? Og hva er det vi egentlig anerkjenner når vi anerkjenner noe?

Jeg kan anerkjenne meg selv som menneske, som mann, som nordmann, som filosof, som far, og så videre. Men det krever nok at jeg kjenner igjen i meg selv noe jeg også ser og anerkjenner i og hos andre. Når jeg for eksempel anerkjenner meg selv som far, så erkjenner jeg som riktig, berettiget og gyldig at jeg er en far, i form av at jeg identifiserer meg med farsrollen. Men jeg kan nok ikke forstå farsrollen, det jeg anerkjenner, uten å også se og anerkjenne den i og hos andre. Dette henger sammen med at man ikke kan fullt ut begripe et begrep uten å kunne, i hvert fall i prinsippet, anvende det på *både* seg selv og andre (dette gjelder med visse unntak de fleste begreper og kalles «The Generality Constraint»; se Evans, 1982). Anerkjennelse, som psykologisk begrep, har slik sett et gjensidig aspekt. Jeg kan bare anerkjenne noe i meg selv som jeg også kan i prinsippet erkjenne som gyldig i og hos andre, men jeg kan også bare anerkjenne noe i og hos andre som jeg også i prinsippet kan erkjenne som gyldig i og hos meg. Vi ser her kimen til at den psykologiske og moralske utviklingen av en personlig identitet avhenger av anerkjennelse av både seg selv og andre, samt at andre anerkjenner ens selv.

Dette er noe spesielt Hegel (1807/2009) var opptatt av.³ Hegel gikk faktisk enda lenger og hevdet ikke bare at vi trenger anerkjennelse for å utvikle en sunn identitet, men at vår selvbevissthet er en refleksiv relasjon (en relasjon noe står i til seg selv) som *konstitueres* i gjensidig anerkjennelse mellom oss selv og andre. Det vi slik *er for andre og oss selv*, er det vi *egentlig er i oss selv*. Våre selvbevisstheter er essensielt relasjonelle enheter. Slik gjensidig anerkjennelse er en kontinuerlig prosess i den form at vår selvbevissthet ikke er noe statisk som bare er, men noe dynamisk som hele tiden blir til ved hjelp av anerkjennelse fra andre og oss selv. Det er også i slik gjensidig anerkjennelse at våre moralske forpliktelser overfor hverandre oppstår. Ifølge Robert Brandoms (2007) tolkning av Hegel, oppstår vår selvbevissthet nettopp slik ved at vi anerkjenner andre og de som de andre anerkjenner, og når de andre igjen anerkjenner oss, ender

3 Se spesielt IV A i Hegel (1807), hvor også Hegels berømte skille mellom herredømme og trelldom i møtet mellom selvbevisstheter trekkes opp.

vi slik opp med å også anerkjenne oss selv. Slik anerkjennelse er videre et moralsk anliggende. Ifølge en slik teori er dermed gjensidig anerkjennelse et *nødvendig* kriterium for å utvikle en selvbevissthet, og for å utvikle moralske forpliktelser.

For å unngå misforståelse, er det her viktig å skille mellom, på den ene siden, det at x anerkjenner y ikke er en symmetrisk relasjon, og på den annen side, det at vår selvbevissthet og personlige identitet samt selve evnen til anerkjennelse kun oppstår i gjensidige relasjoner av anerkjennelse. Jeg kan som sagt anerkjenne små barn, dyr og natur uten at noen av dem trenger å anerkjenne meg tilbake (derfor er anerkjennelse ikke en symmetrisk relasjon), men jeg kan (ifølge hegelienske teorier) ikke utvikle en selvbevissthet, en sunn personlig identitet, eller moralske forpliktelser, ei heller anerkjenne noe som helst, uten at det foregår en slags gjensidig anerkjennelse mellom meg og andre. Sagt på en annen måte; jeg kan anerkjenne noen (eller noe) uten at de (eller det) anerkjenner meg, men jeg kan ikke utvikle en selvbevissthet, sunn personlig identitet, moralske forpliktelser, eller anerkjenne noe som helst, uten at noen andre anerkjenner meg. Med andre ord – anerkjennelse er ikke en symmetrisk relasjon, men allikevel nødvendigvis en høyst gjensidig sak.

Uansett om anerkjennelse er nødvendig for selve utviklingen av en selvbevissthet eller bare styrkende for utviklingen av en sunn personlig identitet, så er anerkjennelse utvilsomt viktig for vår personlige og sosiale utvikling. Bare tenk igjen på hvordan barn, partnere, kollegaer og borgere trenger anerkjennelse både fra andre og seg selv for å utvikle seg og fungere godt. Uten anerkjennelse lever man i en evig kamp med andre og seg selv. Dette kommer vi tilbake til i neste del.

Personer kan med andre ord anerkjenne seg selv og hverandre på lik linje i bestemte henseender, men folkegrupper, bedrifter, organisasjoner og stater kan også som sagt anerkjenne både medmennesker og andre folkegrupper, bedrifter, organisasjoner og stater. En folkegruppe, bedrift, organisasjon eller stat kan anerkjenne sin nye sjef både som medmenneske og som ny sjef, samt anerkjenne andre folkegrupper, bedrifter, organisasjoner og stater som likeverdige i bestemte henseender. Men merk at mens en stat kan anerkjenne en annen stat som likeverdig som seg selv, kan også for eksempel en folkegruppe anerkjenne en stat uten

at folkegruppen selv er en stat, og staten kan anerkjenne en folkegruppe uten at staten selv er en bestemt folkegruppe. Vi fullvoksne personer kan også som sagt anerkjenne barn, dyr og naturen uten at barn, dyr og naturen anerkjenner oss tilbake i noen som helst henseender. Selv om noen former for anerkjennelse består i at man gjenkjenner noe i andre som man kjenner i seg selv, og andre former består i en gjensidig anerkjennelse, så finnes det med andre ord også former for, eller instanser av anerkjennelse hvor man erkjenner som gyldig noe i eller hos andre som ikke finnes i en selv, og som de ikke nødvendigvis anerkjenner i eller hos deg.

Begrepet *anerkjenne* har også formen til en *erklærende handling*. Det å anerkjenne noe eller noen er litt som å derved gjøre noe gyldig. Tenk på noen som roper til partneren sin at hen slår opp. Ved den erklæringen er det dermed slutt mellom dem. Eller tenk på dommeren som erklærer to personer for rette ektefolk. Ved den erklæringen er de dermed gyldig gift. Det å for eksempel anerkjenne andre som medmennesker er på lik linje å erklære at de er gyldige medmennesker. Ved den erklæringen er de dermed gyldige medmennesker. Man etablerer slik en relasjon av respekt.

Når en stat for eksempel anerkjenner en folkegruppe, så erklærer den derved at den folkegruppen er en gyldig folkegruppe, på lik linje med andre folkegrupper. Ved en slik erklæring er de dermed en gyldig folkegruppe, på lik linje med andre folkegrupper. Staten erklærer slik respekt for den folkegruppen. En slik form for anerkjennelse kan ha formen av å gi dem like rettigheter som alle andre, men den kan også ha formen av å gi dem særrettigheter som den folkegruppen de er. Dette skal vi komme tilbake til nedenfor. Anerkjennelsen er uansett en form for erklærende handling, enten muntlig eller skriftlig, en erklæring som forplikter. Anerkjennelse innebærer dermed også en moralsk forpliktelse, slik Hegel i sin tid hevdet (selv om vi her nok har resonnert oss frem til det på en annen og jeg tør påstå lettere forståelig måte).

Vi har hittil sett på selve ordet 'anerkjennelse' og dets meningsinnhold og logiske strukturer. Det er på tide å vende oppmerksomheten mer direkte mot selve *fenomenet* anerkjennelse der ute i den konkrete verden.

Fenomenet

Fenomenet å *anerkjenne* er det som virkelig foregår der ute i verden som begrepet *anerkjenne* peker på. Spørsmålet er derfor: Hva er det fenomenet mer nøyaktig?

Vi har sett at begrepet anerkjennelse fanger en type erklærende handling, men man kan godt foreta en erklærende handling uten å mene at det man erklærer bør være tilfellet. Bare tenk igjen på en dommer som erklærer noen for rette ektefolk med alt det innebærer av forpliktelser, men samtidig selv mener at de ikke burde være det. På samme måte kan man se for seg at noen anerkjenner noen andre i bestemte henseender uten at de selv mener det innerst inne, en statsminister som for eksempel anerkjenner en minoritet som urbefolkning ut ifra deres unikheter uten å selv mene det innerst inne. Anerkjennelse kan slik foregå i kraft av sosiale roller heller enn enkeltpersoner.

Er anerkjennelse derfor en slags sosial kontrakt man erklærer gyldig heller enn en slags mental tilstand? Det kan være begge deler. Jeg kan anerkjenne meg selv og andre i bestemte henseender i form av å ende opp i en bestemt mental tilstand i mitt forhold til dem, men et folk, en bedrift, organisasjon, eller stat kan også anerkjenne noen ved å erklære en slags bindende sosial eller moralsk kontrakt, uten at noen av dem er i en bestemt mental tilstand i forhold til noe som helst. I hvert fall ikke hvis man med 'mental tilstand' mener den form for mental tilstand vi menneskelige personer som regel er i, for den kan ikke folkeslag, bedrifter, organisasjoner eller stater være i.

La oss se litt mer på det psykologiske aspektet ved anerkjennelse. Vi trenger som sagt anerkjennelse for å bygge en personlig identitet. For å kunne identifisere meg selv som for eksempel menneske, nordmann, mann, filosof og far, trenger jeg også at andre anerkjenner disse sidene ved meg. Hvis ingen anerkjente meg som nordmann, så blir det kanskje ikke umulig, men i hvert fall langt vanskeligere å anerkjenne meg selv som nordmann. I tillegg trenger jeg muligheten til å kunne anerkjenne andre som nordmenn for å kunne anerkjenne meg selv som nordmann. Dette for å kunne forstå og vite hva det vil si å være nordmann. Begreper som bare jeg forstår, og bare jeg kan anvende kun på meg selv, er en umulighet. Et slikt genuint privat språk som bare kan brukes av en person

vil aldri kunne bety noe som helst, for det vil for eksempel aldri kunne korrigeres av andre. Jeg tror det er det Wittgenstein (1953/1997) mente da han som kjent påsto at et privat språk er umulig.

Tenk også på barns behov for anerkjennelse fra de voksne. De har behov for å bli sett, i form av å bli anerkjent for det de driver med, det de er gode på, osv. Anerkjennelse fra andre innebærer en respekt fra deres side som gir trygghet til videre utvikling i fred og ro. Når noen anerkjenner noe ved eller i meg, så gir det en slags trygghet om at de aksepterer det aspektet ved meg som på en eller annen måte et gyldig aspekt ved meg, noe som gjør at jeg kan få videreutvikle det i fred og ro fra andre. Det er slik vi kan bygge opp en personlig identitet. Hvis ingen ser oss, eller ingen anerkjenner oss som det vi er, da blir det vanskelig å bygge opp en solid personlig identitet i fred og ro fra andres kritiske blikk.

Men det er også viktig for oss å lære å anerkjenne andre for å selv kunne bygge opp en personlig identitet som fungerer i et sosialt fellesskap. En bestemt instans av anerkjennelse, at A anerkjenner B i visse henseender, behøver som sagt ikke være en symmetrisk relasjon, men anerkjennelse har som vi har sett allikevel et aspekt av gjensidighet på et annet nivå; nemlig at man trenger anerkjennelse fra andre like mye som man trenger å anerkjenne andre for å bygge en personlig identitet som fungerer i et sosialt fellesskap. Slik sett har anerkjennelse ikke bare et individuelt-psykologisk aspekt, men også et sosial-psykologisk aspekt. Jeg trenger anerkjennelse av andre, men for at jeg selv skal kunne bygge en velfungerende personlig identitet, trenger jeg også å anerkjenne andre.

Kanskje gjelder det samme for å kunne bygge opp en selvbevissthet, slik vi så Hegel argumenterte for ovenfor? Jeg lar det forbli åpent her.

Hva er anerkjennelsens sosiale og moralske funksjon ut over det psykologiske? En anerkjennelse av andre er en erklæring om at man på en eller annen måte inkluderer dem i sin moralske sfære. Husk hva anerkjennelse kommer av og betyr: Det kommer av å kjenne igjen noe man aksepterer og derfor erkjenner som riktig og gyldig. Hvis jeg for eksempel anerkjenner deg som menneske, så er det en erklæring om at jeg kjenner igjen visse menneskelige trekk ved deg og erkjenner dem som riktig og gyldige som menneskelige trekk. Det moralske aspektet ved anerkjennelse trer frem i det jeg erkjenner at de menneskelige trekkene hos meg selv, som

jeg kjenner igjen i deg, har moralsk verdi. For, hvis jeg mener de trekkene har moralsk verdi hos meg, så må jeg erkjenne den samme verdien hos deg, i det jeg kjenner igjen og erkjenner som riktige og gyldige nettopp de samme trekkene hos deg. Det motsatte ville vært inkonsekvent; litt som å erkjenne at min ball er rød og dermed farget, for deretter å anerkjenne din ball som å ha samme rødfarge, men allikevel nekte på at den er farget.

Det samme gjelder til en viss grad ut over personer, men uten at noen må kjenne igjen det anerkjente i seg selv. Hvis et folk, en organisasjon, bedrift eller stat anerkjenner noen i bestemte henseender, så innebærer det at de erklærer at de kjenner igjen noen aspekter som de mener er riktige eller gyldige i eller hos den eller det de anerkjenner. De behøver ikke da å på forhånd ha anerkjent det i seg selv, men de må på forhånd ha erkjent det som et riktig eller gyldig aspekt. Man kan ikke anerkjenne noe man ikke på forhånd har på en eller annen måte allerede akseptert som riktig eller gyldig. Anerkjennelse er derfor, igjen som vi så Hegel påsto, et iboende *normativt* og til syvende og sist *moralsk* fenomen.

Anerkjennelse er slik med på å trekke opp grensene for vår moralske sfære, det vil si hva som skal og ikke skal med i våre moralske betraktninger, samt hva som forplikter oss og hva som ikke forplikter oss. Alt som inkluderes i vår moralske sfære må anerkjennes, og alt som anerkjennes må inkluderes i vår moralske sfære. Den gode gamle kantianske idéen om at vi må se på hverandre som mål i seg selv fremfor midler til andre mål (se Kant, 1785/2019), kan slik sees på som et tidlig forsøk på å trekke opp grensene for hva som skal og ikke skal anerkjennes, ved at det forsøker å trekke opp grensene for vår moralske sfære (i form av hva vi har direkte moralske forpliktelser overfor). Kant mente denne grensen bare inkluderte de som har samme type rasjonalitet som oss fullvoksne personer. Vi personer skal dermed med andre ord til syvende og sist bare anerkjenne hverandre. I dag er man ofte, i hvert fall jeg, villig til å kaste det moralske nettet litt bredere i form av å anerkjenne mye mer enn bare fullvoksne personer. Jeg ønsker å inkludere mer direkte for eksempel andre dyr, samt kanskje til og med alt liv og naturen mer generelt.

Det er generelt verdt å gruble over akkurat hvor grensen går for hva som skal anerkjennes, og ikke. Kan man for eksempel anerkjenne gråstein? Det gir liten mening å anerkjenne gråstein som sådan, men det gir

mening å anerkjenne for eksempel verneverdige fjell bestående av mye gråstein. Det støtter opp under at anerkjennelse på et relativt grunnleggende nivå er med på å trekke opp moralske grenser. Hva som er og ikke er verneverdig, er et moralsk anliggende. Det gir videre tilnærmet umiddelbar mening å anerkjenne levende ting, noe som støtter opp under det samme, fordi levende ting mer umiddelbart krever nettopp vår moralske oppmerksomhet. Det gir enda større grad av umiddelbar mening å anerkjenne andre personer, noe som igjen støtter opp under det samme, nemlig at anerkjennelse er viktig for å trekke opp moralske grenser. Det peker igjen i retning av at anerkjennelse kommer av og betyr å kjenne igjen, og å erkjenne som riktig og gyldig. Jo likere de og det andre vi anerkjenner er oss selv og det vi allerede aksepterer, jo mer må vi anerkjenne det på lik linje med oss selv eller det vi allerede har akseptert. Alt annet er inkonsekvent.

Anerkjennelse av verneverdige ting, liv, dyr og andre mennesker og personer, handler som vi har sett om å inkludere ting i en moralsk sfære på lik linje med hverandre, i visse henseender. Det handler slik sett om en slags *universalisering* av bestemte goder og rettigheter i det sosiale fellesskapet. Men anerkjennelse kan også handle om å erklære særgoder og -rettigheter for noen få i kraft av hva de, og kun de, er. Det å anerkjenne et bestemt område som fredet handler for eksempel ikke om å gi det de samme goder og rettigheter som alle andre, men å gi det spesielle goder og rettigheter som andre ikke har, i kraft av hva de er. Det samme gjelder for eksempel politisk anerkjennelse av en urbefolkning. Det handler ikke nødvendigvis om bare å gi dem samme rettigheter som alle andre, men muligens også om å gi dem noen særrettigheter som andre ikke har, i kraft av at de er/ikke er en urbefolkning. Det samme gjelder til og med til en viss grad på enda mer personlig nivå. Jeg anerkjenner for eksempel mine egne barn som unike, som jeg gir og mener fortjener mer oppmerksomhet fra meg, i kraft av å være mine barn, ikke bare på lik linje med naboens barn.

Dette siste er kanskje med på å vise forholdet mellom anerkjennelse og kjærlighet, nemlig at kjærlighet er en form for anerkjennelse (selv om det motsatte ikke alltid må være tilfellet). Kjærlighet handler om å anerkjenne en annen som unik og i tillegg være villig til å gå ut av sin egen

vei for at den andre unike skal ha det bra.⁴ Det å vise kjærlighet er slik sett å vise at man anerkjenner den andres unikhhet. Når jeg for eksempel viser min kjærlighet overfor mine barn, så viser jeg at jeg anerkjenner dem som unike, i hvert fall *for meg*. Det er viktig for oss mennesker å få en slik spesiell anerkjennelse av noen få nære, fremfor bare en generell anerkjennelse av alle andre.

Vi ser slik her også kimen av to forskjellige typer anerkjennelse; på den ene siden en anerkjennelse i kraft av *likhet*, og på den andre siden en anerkjennelse i kraft av *unikhet*. Begge deler er viktig for oss. Det første går ut på å erkjenne noe eller kjenne igjen noe i oss selv i andre som riktig og gyldig, og dermed måtte likestille det, mens det andre går ut på å erkjenne noe i andre som unikt riktig og gyldig, og dermed måtte erkjenne det som sådan. Den første handler dermed om likhet, mens den andre handler om ulikhet. Begge deler kan og må til en viss grad anerkjennes; spørsmålet er i hvilken grad hver av de er viktig, og i hvilken grad hver av de bør vektlegges.

Å kjempe for anerkjennelse handler nemlig ikke nødvendigvis bare om å kjempe for en mer rettferdig fordeling av goder og like rettigheter, men om å bli sett og akseptert for den man er, og som sådan bli inkludert i en felles moralsk sfære med andre. Det å ikke få ens identitet anerkjent begrenser som sagt ens frihet til videre utvikling som det man er. Det er først når man blir anerkjent og akseptert som den man er at man kan oppnå en god og trygg frihet til selvutvikling, i fred og ro fra andres kritiske blikk. Det er litt som om man går rundt i rommet, men ingen ser deg. Det er da vanskelig å få utviklet seg sammen med de andre. Det er lettere når de andre har sett deg. Det er enda lettere når de andre har erkjent deg som riktig og gyldig som den du er, og inkludert deg i det sosiale fellesskapet på lik linje som de andre.

Men anerkjennelse kan også slå negativt ut. Det at de andre anerkjenner deg på lik linje med alle andre kan være med på å viske ut noe som er unikt ved deg. Det at de andre anerkjenner deg som noe unikt kan legge både føringer og grenser for hva og hvem du blir behandlet som. Det å anerkjenne deg som for eksempel kvinne, minoritet eller urbefolkning,

4 Se for eksempel Harry Frankfurt (2004) for mer om kjærlighetens filosofi.

gir deg ro og trygghet til selvutvikling som nettopp kvinne, minoritet eller urbefolkning, men det kan også komme med mange fordommer om hva og hvem du er og hva du er i stand til, noe som kan virke hemmende på din selvutvikling. Det kan være vanskelig å slippe fri fra det andre anerkjenner hos deg.

Her berører vi det psykologisk, moralsk og politisk sensitive begrepet *identitetspolitikk*. Å legge politiske føringer ut ifra noens unike identitet som det ene eller andre, kan være en form for anerkjennelse av hva og hvem du er som gir deg større frihet til selvutvikling innenfor den identiteten, men det kan også være en form for anerkjennelse av hva og hvem du er som gir deg mindre frihet til selvutvikling ut over den identiteten. Balansegangen mellom de to følgene av anerkjennelse er rett og slett et psykologisk, moralsk og politisk dilemma. Noen, meg selv inkludert, vil derfor hevde at vi bør fokusere på å i hvert fall *politisk* (og *juridisk*) anerkjenne likheter fremfor ulikheter når det kommer til personer og folk, og kanskje begrense den politiske (og juridiske) anerkjennelsen av ulikheter til andre dyr og naturen mer generelt, hvor frihet til selvutvikling ikke er et tema i samme grad. *Psykologisk* og *moralsk* kan og bør man derimot anerkjenne også ulikheter og ulikheter hos hverandre, slik at de som vil trygt kan få utvikle sin personlige identitet i tilstrekkelig fred og ro. Men dette er et psykologisk og politisk følsomt tema, som på sin egen måte, uavhengig av ståsted, viser hvor viktig anerkjennelse er for oss alle.

Det er også verdt å merke seg ikke bare at anerkjennelse kan ha både positive og negative konsekvenser, men at man kan anerkjenne noen på *feil grunnlag*. Anerkjennelse er ikke et rent subjektivt fenomen, i form av at all anerkjennelse fra en eller annen er berettiget anerkjennelse. Det er fullt mulig at noen anerkjenner noen uten at det er berettiget. En stat kan for eksempel i prinsippet anerkjenne en minoritet som viser seg i ettertid å ikke være den minoriteten de utga seg for å være. Da hviler anerkjennelsen på feil grunnlag. Man kan også se for seg at en minoritet kjemper for anerkjennelse av sin unikheter uten at de fortjener en spesiell anerkjennelse for nettopp den unikheten, for eksempel hvis en gruppe hvite blonde menn kjemper for anerkjennelse i kraft av å være hvite blonde menn, følger det ikke dermed at de fortjener den type anerkjennelse. Et annet eksempel er hvis vi en gang i fremtiden anerkjenner roboter som

personer og samfunnsborgere på lik linje med oss selv uten at de fortjener det (kanskje fordi de mangler en grunnleggende form for bevissthet). Anerkjennelse må ha et objektivt riktig og gyldig grunnlag for å være fortjent.

Referanser

- Brandom, R. (2007). The structure of desire and recognition. *Philosophy and Social Criticism*, 33(1), 127–150. <https://doi.org/10.1177/0191453707071389>
- Evans, G. (1982). *The varieties of reference*. Oxford University Press.
- De Caprona, Y. (2013). *Norsk etymologisk ordbok*. Kagge Forlag.
- Fichte, J. G. (2000). *Foundations of natural rights*. Cambridge University Press. (Opprinnelig utgitt 1796)
- Frankfurt, H. (2004). *Reasons of love*. Princeton University Press.
- Hegel, G. W. F. (2009). *Åndens fenomenologi* (J. Elster, Overs.). Pax forlag. (Opprinnelig utgitt 1807)
- Honneth, A. (1996). *Struggle for recognition: The moral grammar of social conflicts*. Polity.
- Honneth, A. (2020). *Recognition: A chapter in the history of European ideas*. Cambridge University Press.
- Iser, M. (2019). Recognition. I *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <https://plato.stanford.edu/entries/recognition/>
- Kant, I. (2019). *Groundworks for the metaphysics of morals*. Oxford World's Classics. (Opprinnelig utgitt 1785)
- Onions, C. T. (1966). *Oxford dictionary of English etymology*. Oxford University Press.
- Pippin, R. (2008). *Hegel's practical philosophy: Rational agency as ethical life*. Cambridge University Press.
- Taule, R. (1992). *Escolas ordbok. Bokmål*. Escola Forlag.
- Wittgenstein, L. (1997). *Filosofiske undersøkelser*. Pax forlag. (Opprinnelig utgitt 1953)